

*Петрішак І. В.,**здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету*

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із встановленням сутнісних характеристик державного захисту працівників правоохоронних органів. Здійснено аналіз нормативно-правових актів, якими врегульовано правовий статус правоохоронних органів.

Визначено, що адміністративно-правовим механізмом державного захисту працівників суду та правоохоронних органів є спосіб погодженого впливу суб'єктів управління на суспільні відносини, які пов'язані зі створенням надійних умов для функціонування судів і правоохоронних органів та гарантування їх охорони від небезпеки.

Встановлено, що в законодавстві немає єдиного підходу до визначення системи правоохоронних органів. Виокремлено чотири групи суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту. До першої групи суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту, належать судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів. До другої групи суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту, запропоновано віднести працівників правоохоронних органів, суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту. До четвертої групи суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту, віднесено близьких родичів осіб, які відповідають ознакам суб'єктів, яких віднесено до 1–3 групи.

Визначено можливим застосування підходу до визначення системи правоохоронних органів через нормативне закріплення за ними статусу правоохоронного. До правоохоронних органів віднесено: 1) Національну поліцію; 2) прокуратуру; 3) Державне бюро розслідувань; 4) Службу безпеки України; 5) Державну прикордонну службу України; 6) Державну кримінально-виконавчу службу України; 7) Національне антикорупційне бюро України тощо.

Вказано, що до правоохоронних органів, які наділено правом на державний захист, може бути віднесено, з одного боку, тих, яких прямо зазначено в спеціальному законодавстві, а з іншого боку, тих, які виконують правозастосовну або правоохоронну функції, що закріплено на нормативному рівні.

Ключові слова: державний захист, працівник, суд, правоохоронний орган, правовий статус, механізм, близькі родичі.

Постановка проблеми. В Україні діє досить розгалужена система правоохоронних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення законності і правопорядку, захист прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і держави, попередження, припинення правопорушень, застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон та правопорядок. Лише за останні роки ство-

рено такі органи правопорядку, як Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідування та інші.

Діяльність фактично кожного із державних органів, а особливо правоохоронних, пов'язано з ризиками та загрозами їхньому здоров'ю, а в деяких випадках і життю. Працівник правоохоронного органу одночасно є і суб'єктом захисту, який забезпечує державний орган, і тим, що має право на такий захист. В Україні відсутній єдиний підхід до визначення системи правоохоронних органів.

Існуючий механізм державних гарантій не дозволяє повною мірою захистити працівників правоохоронних органів від протиправних дій, забезпечити безпечні умови роботи для таких осіб та їх близьких родичів.

Вищезазначене зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти державного захисту та правового статусу працівників правоохоронного органу були предметом дослідження таких науковців, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, М.Н. Берідзе, І.В. Бойко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, О.С. Золотніков, С.В. Ківалов, Т.О. Коломонець, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко та ін. Водночас значна кількість проблемних питань адміністративно-правового забезпечення державного захисту працівників правоохоронних органів залишається невирішеною, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є виокремлення системи правоохоронних органів, яких наділено правом на отримання державного захисту.

Виклад основного матеріалу. Слід сказати, що правову основу державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів складають такі акти законодавства: Конституція України [1]; Кримінальний кодекс України [2], Кримінальний процесуальний кодекс України [3], Кодекс України про адміністративні правопорушення [4], Митний кодекс України [5]; Закони України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [6], «Про судоустрій і статус суддів» [7], «Про прокуратуру» [8], «Про Національну поліцію» [9], «Про Службу безпеки України» [10], «Про Національне антикорупційне бюро України» [11], «Про Державне бюро розслідувань» [12], «Про оперативно-розшукову діяльність» [13], «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [14], «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [15] тощо.

Відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1].

Відповідно до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» захисту підлягають судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів, працівники правоохоронних органів, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, військовослужбовці Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, співробітники Служби судової охорони, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [6].

З огляду на зазначене суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту, можна поділити на такі групи: 1) до першої групи належать судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів; 2) до другої групи належать працівники правоохоронних органів; 3) до третьої групи належать суб'єкти, які за певних умов мають право на отримання державного захисту; 4) до четвертої групи належать близькі родичі осіб, які відповідають ознакам суб'єктів, яких віднесено до 1–3 групи [6].

У межах розкриття цієї теми дослідження більш детально зупинимось на характеристиці суб'єктів, які мають право на забезпечення державного захисту, до якої належать працівники правоохоронних органів.

Станом на теперішній час єдиного підходу до визначення поняття «правоохоронний орган» не вироблено ні в законодавстві, ні в теорії права.

Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено невичерпний перелік правоохоронних органів на підставі наявності у них такої детермінуючої ознаки, як здійснення правозастосовної або правоохоронної функції [6].

Термін «функція» позначає роль та цільове призначення діяльності окремого суб'єкта і застосовується для окреслення особливостей будь-яких соціальних, технічних, біологічних, правових явищ. З огляду на мету цього дослідження правозастосовна або правоохоронна функція може бути визначена як елемент правового статусу суб'єкта публічної адміністрації, що відображає зміст та цільове призначення публічного адміністрування, яке забезпечується методами управлінського впливу та має на меті протидію злочинності та забезпечення публічного інтересу.

З огляду на зміст ст. 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до органів, яких наділено правозастосовними або правоохоронними функціями, віднесено: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони тощо [6].

Правовий статус кожного правоохоронного органу зазвичай закріплено в спеціальному законодавчому акті.

Таким чином, можливим є застосування підходу до визначення системи правоохоронних органів через нормативне закріплення за ними статусу правоохоронного.

Одночасно слід відмітити, що розкриття функціонального призначення та структури правоохоронного органу здійснюється на рівні відповідного спеціального закону. Наприклад, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Систему Національної поліції України складають: центральний орган управління поліцією і територіальні органи поліції. До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань. У складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення [9].

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру України» прокуратура України становить єдину систему, яка здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [8].

Окремі засади діяльності правоохоронних органів визначені в Основному законі. Так, згідно зі ст. 131-1 Конституції України в Україні діє прокуратура, яка здійснює: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

Важливо відмітити, що право правоохоронних органів на державний захист не є абсолютним і може бути реалізоване за наявності відповідних на те підстав та умов, а саме за умови:

1) чіткого визначення та віднесення на рівні закону категорії посади та, відповідно, родича, на якого поширюється такий захист;

2) безпосередньої участі працівника правоохоронних органів у кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; виконанні бойових (спеціальних) завдань, покладених на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України; охороні громадського порядку і громадської безпеки; виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; нагляді і контролі за виконанням законів;

3) наявності відомостей про перешкоджання виконанню покладених на працівників правоохоронних органів обов'язків і здійсненню наданих прав;

4) наявності даних про існування реальної загрози життю, здоров'ю або майну працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб;

5) зв'язку між протиправними діями, зазначеними в пунктах 3, 4, із діяльністю працівника суду або правоохоронних органів.

При цьому приводом для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки працівника суду або правоохоронного органу та його близьких родичів може бути: а) заява працівника або його близького родича; б) звернення керівника відповідного державного органу; в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які підлягають захисту.

З огляду на вищеведене доходимо висновку, що до правоохоронних органів, які наділено правом на державний захист, може бути віднесено, з одного боку, тих, яких прямо зазначено в спеціальному законодавстві [6], а з іншого боку, тих, які виконують правозастосовну або правоохоронну функції, що закріплено на нормативному рівні.

Висновки. Можливим є застосування підходу до визначення системи правоохоронних органів через нормативне закріплення за ними статусу правоохоронного. Відповідно, статус правоохоронного органу закріплено за: 1) Національною поліцією; 2) прокуратурою; 3) Державним бюро розслідувань; 4) Службою безпеки України; 5) Державною прикордонною службою України; 6) Державною кримінально-виконавчою службою України; 7) Національним антикорупційним бюро України тощо.

До правоохоронних органів, які наділено правом на державний захист, може бути віднесено, з одного боку, тих, яких прямо зазначено в спеціальному законодавстві, а з іншого боку, тих, які виконують правозастосовну або правоохоронну функції, що закріплено на нормативному рівні.

Доведено, що право правоохоронних органів на державний захист не є абсолютним і може бути реалізоване за наявності відповідних на те підстав та умов, а саме за умови:

1) чіткого визначення та віднесення на рівні закону категорії посади та, відповідно, родича, на якого поширюється такий захист;

2) безпосередньої участі працівника правоохоронних органів у кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; виконанні бойових (спеціальних) завдань, покладених на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України; охороні громадського порядку і громадської безпеки; виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; нагляді і контролю за виконанням законів;

3) наявності відомостей про перешкоджання виконанню покладених на працівників правоохоронних органів обов'язків і здійсненню наданих прав;

4) наявності даних про існування реальної загрози життю, здоров'ю, або майну працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб;

5) зв'язок між протиправними діями, зазначеними в пунктах 3, 4, із діяльністю працівника суду або правоохоронних органів.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
6. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Дата оновлення: 20.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
8. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року № 1697-VII (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
10. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
11. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
12. Про державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
13. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
14. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>.
15. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2713-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.
16. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.

Petrishak I. Law enforcement agencies as the subjects of administrative and legal mechanism of state protection

Summary. The article is devoted to the issues related to the establishment of the essential characteristics of the state protection of employees of courts and law enforcement agencies by determining the administrative and legal mechanism of state protection of employees of these bodies. An analysis of regulations governing the legal status of entities subject to state protection.

It is determined that the administrative-legal mechanism of state protection of law enforcement officers and courts is a way of coordinated influence of government entities on public relations, which are related to creating reliable conditions for judges and law enforcement agencies and guaranteeing their protection from danger.

It is established that the legislation does not have a single approach to the definition of subjects subject to state protection. There are four groups of entities that have the right to state protection. The first group of subjects entitled to state protection includes judges of the Constitutional Court of Ukraine, judges and court staff. The second group of entities that have the right to state protection is proposed to include law enforcement officers. entities that have the right to provide state protection The fourth group of entities that have the right to provide state protection includes close relatives of persons who meet the characteristics of entities that are assigned to 1–3 groups.

It is possible to apply the approach to determining the system of law enforcement agencies through the normative assignment of law enforcement status to them. Law enforcement agencies include: 1) the National Police; 2) the prosecutor's office; 3) the State Bureau of Investigation; 4) Security Service of Ukraine; 5) the State Border Guard Service of Ukraine; 6) State Penitentiary Service of Ukraine; 7) National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, etc.

It is stated that law enforcement agencies that have the right to state protection may include, on the one hand, those directly specified in special legislation and, on the other hand, those bodies that perform law enforcement or law enforcement functions, which are enshrined in the normative level.

Key words: state protection, employee, court, law enforcement agency, legal status, mechanism, law, subject.